Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:42

med anledning av motioner om förbud mot våldspornografi m. m.

Motionerna

I motionen 1979/80:1038 av Karin Ahrland (fp) hemställs, "att riksdagen hos regeringen begär förslag om lagstiftning mot framställning och försäljning av våldspornografiska bilder".

I motionen 1979/80:1047 av Tore Nilsson m. fl. (m) hemställs "att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning mot hädelse i teater eller film".

Beträffande de närmare motiveringarna hänvisas till motionerna.

Gällande rätt m. m.

För att en framställning i tryckt skrift skall kunna straffas uppställer tryckfrihetsförordningen (TF) särskilda krav. För det första måste brottet ha tagits upp i TF:s uppräkning av tryckfrihetsbrott. Vidare måste framställningen vara straffbar enligt vanlig lag. Beträffande ansvaret för tryckt skrift gäller enligt TF i princip att endast en person är ansvarig. I fråga om periodisk skrift ligger detta ansvar i regel på utgivaren och beträffande annan skrift i allmänhet på författaren. För framställningar i radio och TV finns regler i radioansvarighetslagen (1966:756) och i lagen (1978:480) om ansvarighet i försöksverksamhet med närradio. Dessa regler bygger i allt väsentligt på regleringen i TF. Bl. a. hänvisas i dessa lagar till TF:s uppräkning av tryckfrihetsbrotten om vilka yttranden som är straffbara.

För film och teaterföreställningar gäller i princip regeringsformens (RF) regler om yttrandefrihet och mötesfrihet. Beträffande offentlig förevisning av biograffilm gäller vidare särskilda regler om filmcensur, vilka i korthet innebär att film före visningen skall godkännas av statens biografbyrå. Denna skall vägra godkännande av film eller del av film, om de händelser som skildras och det sammanhang vari de förekommer kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller förleda till brott. Därutöver gäller särskilda regler för barns tillträde till biografföreställningar.

Riksdagen beslutade 1979 om sådana ändringar i TF och brottsbalken att ingripanden möjliggjordes mot skildringar av barn i pornografiskt syfte. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 1980 (prop. 1978/79:179, KU 1978/79:33).

Förutom nu nämnda bestämmelser är det enligt 16 kap. 11 § brottsbalken straffbelagt att på eller vid allmän plats genom skyltning eller annat liknande förfarande förevisa pornografisk bild på sätt som är ägnat att väcka allmän

anstöt. Detsamma gäller för den som utan föregående beställning per post eller på annat sätt tillställer någon en pornografisk bild. Straffet för brott av nu angiven karaktär är böter eller fängelse i högst sex månader. Vidare kan enligt 16 kap. 12 § brottsbalken den straffas som bland barn eller ungdom sprider skrift eller bild som genom sitt innehåll kan verka förråande eller "eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran". Även för detta brott är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Också bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken om sedlighetsbrott kan i vissa fall leda till att framställningar av pornografiska bilder blir straffbelagda. Den i 6 kap. TF stadgade rätten att sprida tryckta skrifter är begränsad i enlighet med de nyssnämnda bestämmelserna i 16 kap. brottsbalken.

Utöver det anförda är det inte straffbelagt att ta befattning med pornografiska framställningar.

Enligt äldre lagstiftning var hädelse – brott mot trosfrid – straffbart såväl som tryckfrihetsbrott som allmänt brott. Enligt 7 kap. 4 § 13 TF hänfördes således "skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt, trossamfund hålles heligt" till tryckfrihetsbrotten. Ett motsvarande stadgande fanns i 16 kap. 9 § brottsbalken. Nu nämnda straffbestämmelser avskaffades genom lagändringar vid 1970 och 1971 års riksdagar (prop. 1970:125, KU 1970:39, 1LU 1970:47). Det kan nämnas att bl. a. också straffet för skymfande av rikssymbol avskaffades samtidigt.

Riksdagen var inte enhällig i den nu aktuella frågan – brott mot trosfrid. Sex ledamöter i konstitutionsutskottet (c, m, fp) reserverade sig till förmån för att brott mot trosfrid fortfarande skulle ingå bland tryckfrihetsbrotten. Tre ledamöter (m) yrkade i första hand avslag på propositionen i dess helhet. I första lagutskottet fick de ledamöter (c, fp, m) som företrädde åsikten att brott mot trosfrid skulle finnas kvar i brottsbalken majoritet. I kammaren vann emellertid propositionens förslag.

Beträffande motiveringarna till lagändringarna hänvisas till förarbetena (särskilt prop. 1970:125 s. 63 ff. och KU 1970:39 s. 8, 14 och 16).

Det bör i sammanhanget framhållas att religionsfriheten, dvs. rätten att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion, åtnjuter skydd enligt 2 kap. RF. Vidare finns det bestämmelser i brottsbalken till skydd för religionsutövning eller för personer med viss trosbekännelse. Det är således enligt 16 kap. 4 § straffbelagt bl. a. att störa allmän gudstjänst, annan allmän andaktsövning, vigsel eller begravning. Straffet härför är böter eller fängelse i högst sex månader. Det är också straffbart att offentligen eller eljest i uttalande eller annat meddelande som sprids bland allmänheten hota eller uttrycka missaktning för olika folkgrupper, bl. a. sådana med viss trosbekännelse (16 kap. 8 § brottsbalken). Den som gör sig skyldig till sådant brott kan dömas för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. Denna bestämmelse är att se som en tillåten inskränkning i den i RF förankrade yttrandefriheten. Bestämmelsen tar självfallet också sikte på yttranden i teaterföreställningar och filmförevisningar. En motsva-

rande bestämmelse finns medtagen bland tryckfrihetsbrotten i 7 kap. 4 § TF.

Yttrandefrihetsutredningen

År 1977 tillsattes yttrandefrihetsutredningen som fick i uppdrag att utreda frågan om en ny yttrandefrihetsgrundlag (Ju 1977:10). Utredningen har enligt direktiven bl. a. i uppdrag att se närmare på frågan om omfattningen av det grundlagsskyddade området, dvs. bl. a. vilka medier som berörs och vad som skall betraktas som yttrandefrihetsbrott. I detta hänseende knyter direktiven an till det arbete som bedrevs av massmedieutredningen (MMU) och det föreskrivs att utredningen skall arbeta efter de principer som förordats av MMU. Brottskatalogens innehåll och omfattning skall emellertid inte vara någon förstahandsuppgift för utredningen. Detta uttrycks i direktiven på följande sätt:

Det bör i övrigt inte vara någon förstahandsuppgift för den nya kommittén att ta ställning till brottskatalogens innehåll och avfattning. Kommittén bör i denna del i allt väsentligt utgå från gällande rättsläge. Eventuella ändringar i det straffrättsliga regelsystemet får i stället övervägas i särskild ordning. Målet bör härvid liksom hittills vara att man skall åstadkomma bestämmelser som gäller både inom och utanför det område som omfattas av det särskilda grundlagsskyddet. Jag kan i sammanhanget erinra om den kommitté (Ju 1977:04; Dir 1977:5) med uppdrag att se över vissa av straffbestämmelserna till skydd för rikets säkerhet som jag nyligen har tillkallat.

Utredningen skall emellertid mera ingående behandla det straffbelagda områdets omfattning när det gäller pornografi och våldsframställningar. Om detta anförs följande:

På en punkt bör kommittén emellertid mera ingående behandla frågan om det straffbelagda områdets omfattning. Som jag redan har nämnt kan det visa sig lämpligt att nagot vidga detta om filmcensuren för vuxna avskaffas. En utgångspunkt skulle här kunna vara det förslag till en yttersta gräns för pornografi och våldsframställningar som föreslogs av kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet. Den utveckling som har skett pa pornografiområdet med bl. a. bilder av barn i sexuella situationer visar att en viss försiktig utvidgning av det straffbara området kan vara motiverad, också vad gäller framställningar i andra medier än film, t. ex. tryckta skrifter och videogram.

Som framgår av direktiven ingår frågan om det tryckfrihetsrättsliga skyddet för valdspornografiska framställningar i yttrandefrihetsutredningens uppgifter. Enligt vad som inhämtats från justitiedepartementet har det ställts i utsikt att utredningens slutbetänkande kan föreligga färdigt under år 1981. I så fall skulle enligt vad som vidare uppgivits från departementet den nu aktuella fragan kunna behandlas med förtur under propositionsarbetet så att det blev möjligt att förelägga riksdagen förslag i ämnet före 1982 års val.

Utskottet

Frågan om möjligheterna att ingripa mot våldspornografiska framställningar, vilken fråga tas upp i motionen 1979/80:1038, omfattas av direktiven till yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977:10) och ingår enligt vad utskottet erfarit i det arbete som nu står på utredningens program.

Även den i motionen 1979/80:1047 upptagna frågan om möjligheter att ingripa mot hädelse i teater och film berör yttrande- och tryckfrihetsproblem.

Med hänsyn till det sålunda pågående utredningsarbetet finner utskottet inte skäl för riksdagen att ta några initiativ i anledning av motionerna, vilka således avstyrks.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. avslår motionen 1979/80:1038,
2. avslår motionen 1979/80:1047.

Stockholm den 13 mars 1980

På konstitutionsutskottets vägnar
BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Olle Svensson (s), Yngve Nyquist (s), Sven-Erik Nordin (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Björck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Bengt Kindbom (c), Daniel Tarschys (fp), Kerstin Nilsson (s), Sture Thun (s), Jan Prytz (m) och Kerstin Sandborg (fp).

GOTAB 64769 Stockholm 1980